

Utviklingen i alderspensjon – årsnotat 2022

Notatet er skrevet av Bjørn Halse. (E-post: bjorn.halse@nav.no)

Sammendrag

Ved utgangen av 2022 var det 1 018 200 personer som mottok alderspensjon. Antallet har steget med 16 800 pensjonister i løpet av 2022, noe som utgjør en økning på 1,7 prosent. I 2022 var mer enn hver femte voksenperson i Norge alderspensjonist.

NAV utbetalte 272,4 milliarder kroner i alderspensjon i 2022. Det utgjør 16,3 prosent av den norske stats utgifter (utgiftene i statsregnskapet).

I løpet av 2022 ble 64 200 personer registrert som nye alderspensjonister. Det er høyere enn i 2021, hvor det var 63 300 nye alderspensjonister. Økningen fra 2021 til 2022 er på 1,5 prosent.

Gjennomsnittlig alder ved første uttak av alderspensjon var 65,6 år. For kvinner var gjennomsnittlig alder 66,1 år og for menn 65,0 år.

Per desember 2022 var det 134 500 minstepensjonister. Det er 13,2 prosent av alle alderspensjonister. Antallet har sunket med 12 000 siden 2021, en nedgang på 8,2 prosent.

Alderspensjonister fikk utbetalt 269 500 kroner i gjennomsnittlig årlig alderspensjon fra folketrygden i 2022 (før skatt). Det er 10 800 kroner mer enn i 2021. Økningen fra 2021 til 2022 var på 4,2 prosent. Hvis man tar hensyn til prisstigningen, så sank realverdien av gjennomsnittlig årlig alderspensjon med 1,5 prosent fra 2021 til 2022. I 2022 var prisveksten på 5,8 prosent (årsvekst konsumprisindeksen KPI).

Innhold

Over 1 million alderspensjonister	3
Mer enn tredobling av alderspensjonister siden folketrygden ble innført	3
Endringer av aldersgrenser og pensjonsreform i 2011	4
Antall alderspensjonister vil fortsette å stige.....	4
Menn i flertall blant de yngste alderspensjonistene, kvinner i flertall blant de eldste.....	4
«Tidlig» uttak: 27 prosent av 62-66 åringer har tatt ut alderspensjon	5
272 milliarder til alderspensjon i 2022.....	6
I 2022 var gjennomsnittlig årlig alderspensjon 269 500 kroner.....	7
Regulert med et gjennomsnitt av pris- og lønnsvekst i samfunnet.....	8
Største årlige prisstigning på over 30 år.....	8
Noe vekst i kjøpekraft siste 10 år for alderspensjonistene	8
Månedlig utbetalt alderspensjon	10
Om pensjonsreformen og regelverk	11
Pensjonsreformen fra 2011 er fortsatt under innfasing: I 2022 fikk 196 200 personer alderspensjonen beregnet med en kombinasjon av «gamle» og «nye» regler	11
Nye mottakere av alderspensjon	13
De fleste tar ut alderspensjon ved 62 eller 67 år	14
Utviklingen i antall minstepensjonister.....	14
Flere kvinner enn menn blant minstepensjonistene.....	15
Minstepensjon og satser for årskullene født i 1953 eller tidligere	16
Minstepensjon og satser for personer født i årene 1954-1962	18
Sysselsettingen blant alderspensjonister	19
Gradert uttak, tillegg i pensjonen og kombinasjon med andre ytelser	20
Gradert uttak av pensjon	20
Skjermingstillegg til tidligere uføre	21
Forsørgingstillegg	21
Alderspensjon i kombinasjon med uføretrygd	22
Økende andel av befolkningen	22
Antall alderspensjonister i utlandet stiger	23
Overgangsstatistikk	26
Arbeid og andre ytelser to måneder før første uttak av alderspensjonen.....	26
Mer om minstepensjon.....	28
Om satsendringer de siste årene (i tillegg til årlig regulering)	28
Tillegg knyttet til minstenivå i alderspensjonen.....	30

Over 1 million alderspensjonister

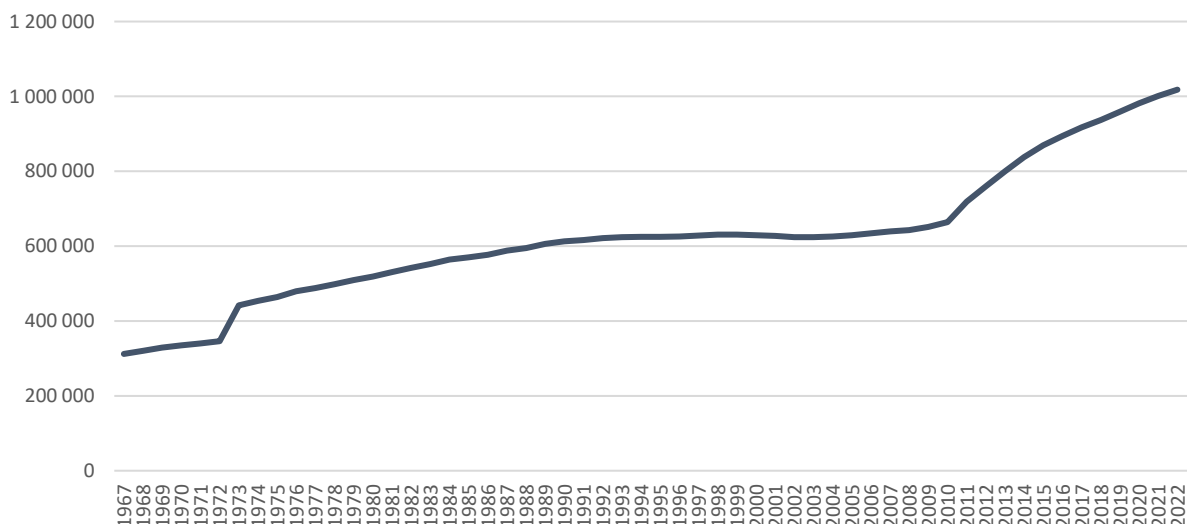
Ved utgangen av 2022 var det 1 018 200 personer som mottok alderspensjon. Det er 16 800 flere enn på slutten av 2021, en økning på 1,7 prosent. I 2021 passerte NAV en million alderspensjonister – det skjedde i november 2021.¹ I løpet av de siste ti årene har antallet alderspensjonister steget med 34 prosent. Per desember 2012 var det 760 000 alderspensjonister.

Tross vekst, er økningen i antall alderspensjonister noe svakere i 2022 enn i foregående år. Veksten fra 2020 til 2021 og fra 2019 til 2020 var henholdsvis 2,0 og 2,4 prosent. At antallet alderspensjonister har gått noe mindre opp fra 2021 til 2022, skyldes blant annet at det relativt sett har vært flere dødsfall i de eldste aldersgruppene. Videre var det færre i de yngste aldersgruppene som startet uttak av alderspensjonen før 67 år, noe som har vært en trend over flere år – se mer omtale senere i notatet.

Mer enn tredobling av alderspensjonister siden folketrygden ble innført

Folketrygden trådte i kraft 1. januar 1967. Figur 1 illustrerer utviklingen i antall pensjonister fra 1967 og frem til i dag. Siden innføringen av folketrygden er antallet alderspensjonister over tredoblet. Ved utgangen av 1967 var det 312 200 pensjonister.

Figur 1. Antall alderspensjonister. Desember. 1967-2022

Kilde: NAV

¹ Den eksakte datoen 1. november ble identifisert med en kombinasjon av statistikk fra NAVs datavarehus og oversikter over løpende saker fra fagsystemet Pesys.

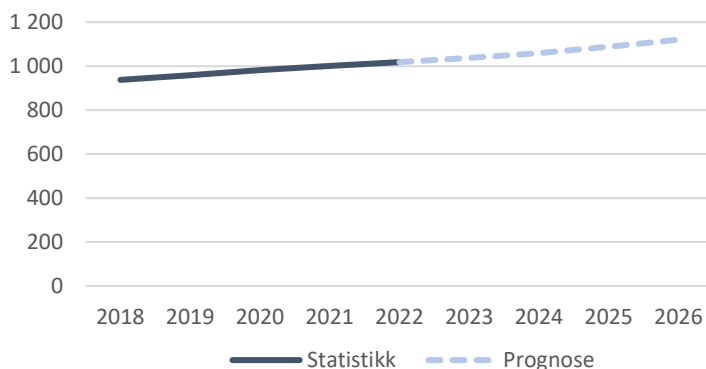
Endringer av aldersgrenser og pensjonsreform i 2011

Siden 1967 og frem til 2022 er det enkelte perioder som skiller seg ut med større vekst enn andre. I 1973 ble den alminnelige aldersgrensen for alderspensjon senket fra 70 til 67 år. I 2011 og etterfølgende år er det igjen stor vekst i antall alderspensjonister. Økningen man observerer skyldes i hovedsak to forhold: pensjonsreformen fra 2011 og at de store etterkrigskullene nådde pensjonsalder. Ett av elementene i pensjonsreformen fra 2011 var å senke nedre aldersgrense for uttak av alderspensjon fra 67 til 62 år, og mange har valgt å benytte seg av denne muligheten.² For eksempel fylte 1946-kullet 65 år i løpet av 2011 og fikk med reformen mulighet til uttak av alderspensjon før 67 års alder.

Antall alderspensjonister vil fortsette å stige

Det er ventet at antall alderspensjonister vil øke ytterligere i årene som kommer. Ifølge NAVs siste prognose blir det 1 038 000 alderspensjonister ved utgangen av 2023. Anslaget for utgangen av 2026 er 1 120 000 alderspensjonister.

Figur 2. Prognose for antall alderspensjonister fram til 2026 (ved utgangen av årene). Tall i tusen

Kilde: NAV

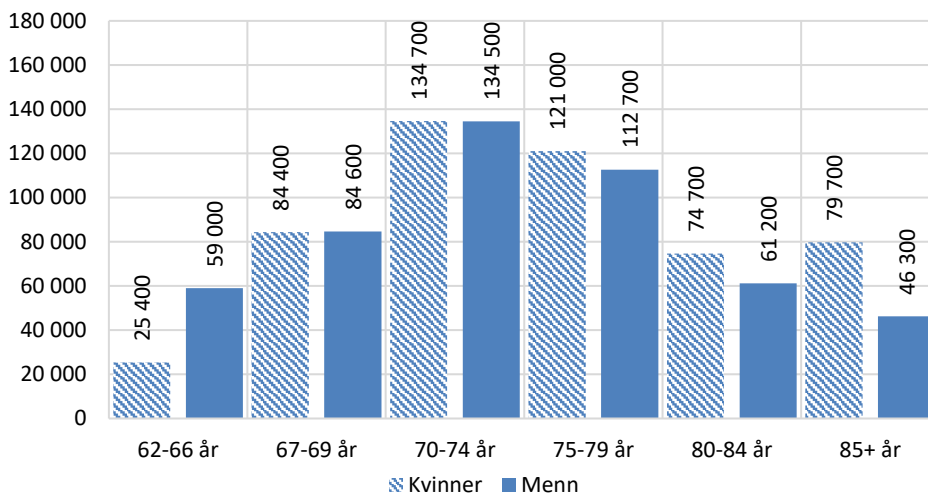
Menn i flertall blant de yngste alderspensjonistene, kvinner i flertall blant de eldste

I alt var det 520 000 kvinner og 498 200 menn som mottok alderspensjon ved slutten av desember 2022. Kvinner utgjør med det 51,1 prosent av mottakerne, og menn 48,9 prosent. Det er flest menn i

² Ikke alle har mulighet til å velge å ta ut alderspensjon fra 62 år. Opptjeningen til alderspensjonen må være over et visst nivå. Uttak kan tidligst skje måneden etter fylte 62 år.

de yngste aldersgruppene, mens kvinneandelen stiger med alderen. Kvinner lever i gjennomsnitt lenger enn menn og det gjenspeiles i kjønnsfordelingen i de eldste aldersgruppene – hvor det er en overvekt av kvinner. At det er flest menn i de yngste aldersgruppene forklares av at det er flere menn enn kvinner som velger å ta ut alderspensjonen før fylte 67 år.

Figur 3. Antall alderspensjonister i ulike aldersgrupper. Kjønn. Desember 2022

Kilde: NAV

«Tidlig» uttak: 27 prosent av 62-66 åringer har tatt ut alderspensjon

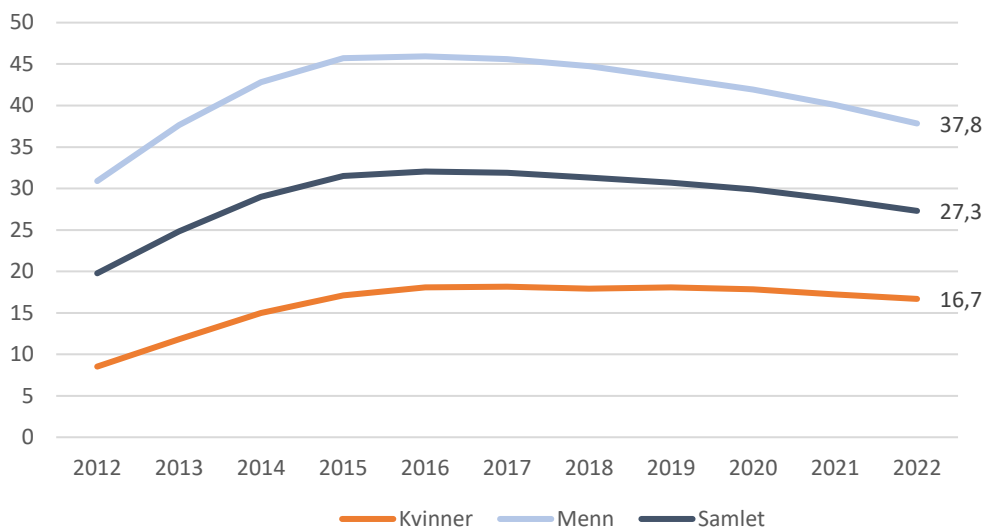
Etter innføringen av pensjonsreformen i 2011 ble det mulig å ta ut alderspensjon fra 62 år, samt å kombinere jobb og uttak av alderspensjon. Andelen av befolkningen som valgte å ta ut pensjon før fylte 67 år økte mye i de første årene etter reformen. De siste årene har trenden snudd til noe reduksjon i andelen med uttak. Fra desember 2021 til samme tidspunkt i 2022 var nedgangen på 1,4 prosentpoeng (samlet for menn og kvinner).

Per desember 2022 mottok 27,3 prosent av befolkningen i aldersgruppa 62-66 år alderspensjon.³ Det er store forskjeller mellom kjønnene: 37,8 prosent av mennene i denne aldersgruppen mottok alderspensjon – mot 16,7 prosent av kvinnene.

³ Alderspensjonister bosatt i Norge – som andel av den norske befolkningen 62-66 år. I nevneren er det tatt med 11/12 av befolkningen med alder 62 år. Dette er fordi man først kan ta ut alderspensjon måneden etter man fyller 62 år.

Noen ganger omtales uttak av alderspensjon før 67 år som «tidlig» uttak. De viktigste årsakene til kjønnsforskjellen ved uttak i alderen 62-66 år er at kvinner i mindre grad enn menn oppfylder vilkårene for å ta ut tidlig alderspensjon og at flere kvinner allerede mottar full uføretrygd eller andre pensjoner og trygdeutbetalinger. Allikevel er det slik at kvinner som oppfylder vilkårene, også har lavere uttakstilbøyelighet.

Figur 4. Mottakere av alderspensjon som andel av befolkningen i aldersgruppen 62-66 år. Kjønn. Desember. 2012-2022

Kilde: NAV

272 milliarder til alderspensjon i 2022

I 2022 utbetalte NAV 272,4 milliarder kroner i alderspensjon i 2022.⁴ Det utgjorde 16,3 prosent av den norske stats utgifter (utgiftene i statsregnskapet).⁵ Tilsvarende andel var 15,1 prosent for ti år siden, i 2012. Da var utgiftene 150,5 milliarder kroner.

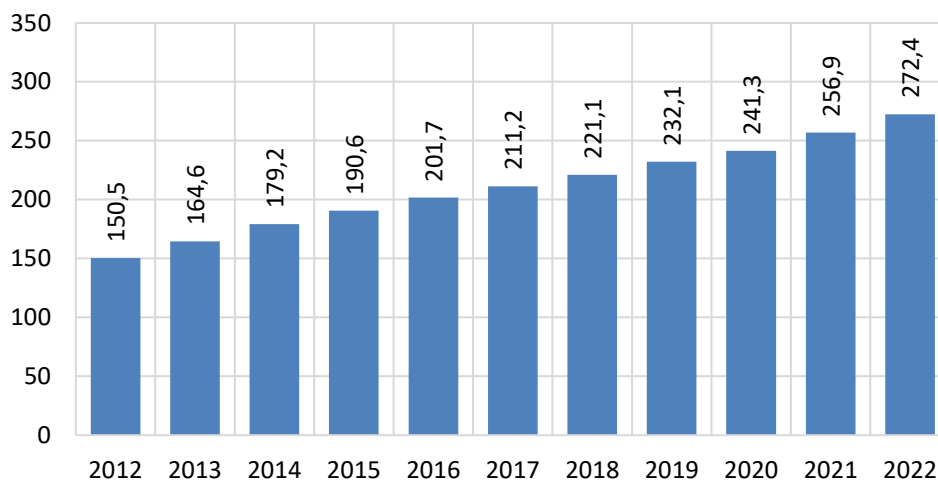
⁴ Se også NAVs utbetalingsstatistikk: <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/flere-statistikkomrader/utbetalinger-til-personer-i-norge-per-fylke-og-kommune>. Utbetalinger i dette notatet følger statsregnskapets definisjoner

⁵ Nevner er her statsregnskapets samlede utgifter utenom lånetransaksjoner og Statens pensjonsfond utland. <https://www.ssb.no/offentlig-sektor/statlige-finanser/statistikk/statsregnskapets-inntekter-og-utgifter> og <https://www.ssb.no/statbank/table/10486/> (Hentet 29. mars 2023)

Dersom man regner om utbetalinger i tidligere år til 2022-verdi, så har utbetalingene til alderspensjon økt med om lag 68,7 milliarder kroner siden 2012.⁶ Det er en økning på 33,8 prosent. Veksten uten omregning (nominell vekst) har vært på 80,9 prosent.

Det økende antallet alderspensjonister er en viktig forklaring på utgiftsveksten. Høyere opptjening blant nye alderspensjonister har også bidratt. Videre har blant annet endringer knyttet til pensjonsreformen og andre endringer i regelverket påvirket beløpene til alderspensjon. Noen endringer har gitt økning i utgifter, mens andre har medført reduksjon.⁷

Figur 5. Utbetalt alderspensjon fra NAV. Milliarder kroner. 2012-2022

Kilde: NAV

I 2022 var gjennomsnittlig årlig alderspensjon 269 500 kroner

Alderspensjonister fikk utbetalt 269 500 kroner i gjennomsnittlig årlig alderspensjon fra folketrygden i 2022 (før skatt).⁸ Det er 10 800 kroner mer enn i 2021. Økningen fra 2021 til 2022 var på 4,2 prosent.

⁶ Regnet om med årsgjennomsnitt for grunnbeløpet i folketrygden

⁷ Se «Utviklingstrekk i folketrygden» rapportserien på nav.no for en grundigere gjennomgang av utviklingen i blant annet pensjonsutgifter.

⁸ Gjennomsnittlig utbetaling er beregnet med utgangspunkt i regnskapstall (statsregnskapet) for alderspensjon og antall alderspensjonister i hver måned i det aktuelle året. Det er ikke gjort skille på bosted.

Hvis man tar hensyn til prisstigningen, så sank realverdien av gjennomsnittlig årlig alderspensjon med 1,5 prosent fra 2021 til 2022. I 2022 var prisveksten på 5,8 prosent (årsvekst KPI).⁹

Regulering med et gjennomsnitt av pris- og lønnsvekst

I 2022 ble årsveksten i alderspensjon under utbetaling på 4,12 prosent som følge av regulering med gjennomsnittet av anslått pris- og lønnsvekst. Dette er samlet vekst i alderspensjonen for året 2022, sammenlignet med 2021. Ved reguleringen i mai ble grunnbeløpet satt opp med 4,77 prosent og alderspensjoner under utbetaling oppjustert med 3,53 prosent. Minstepensjon ble regulert på samme måte som alderspensjon under utbetaling.

Reglene for regulering ble endret i 2021, og er varig lagt om fra og med 2022. Før dette tok reguleringen utgangspunkt i lønnsveksten, fratrukket 0,75 prosent.¹⁰

Største årlige prisstigning på over 30 år

Til reguleringen ble det lagt til grunn en anslått prisstigning på 3,4 prosent for 2022. Imidlertid steg prisene mer enn anslaget. Som tidligere omtalt, steg konsumprisindeksen med 5,8 prosent i 2022 ifølge SSB. Dette er årsvekst hvor man sammenligner gjennomsnittet av månedsindeksene i ett år med tilsvarende snitt for tidligere år. Årsveksten i KPI er den største siden 1988.¹¹ At prisveksten ble høyere enn ventet (og at det samme også gjelder for lønnsvekst) vil bli kompensert for ved reguleringen av alderspensjon i 2023.

Noe vekst i kjøpekraft siste 10 år for alderspensjonistene

I løpet av de siste 10 årene har realverdien av gjennomsnittlig alderspensjon økt med 1,8 prosent. Utviklingen er da justert med prisstigningen (KPI). Uten prisjustering har økningen vært på 33,1 prosent (nominell utvikling).¹²

⁹ Kilde KPI: SSB

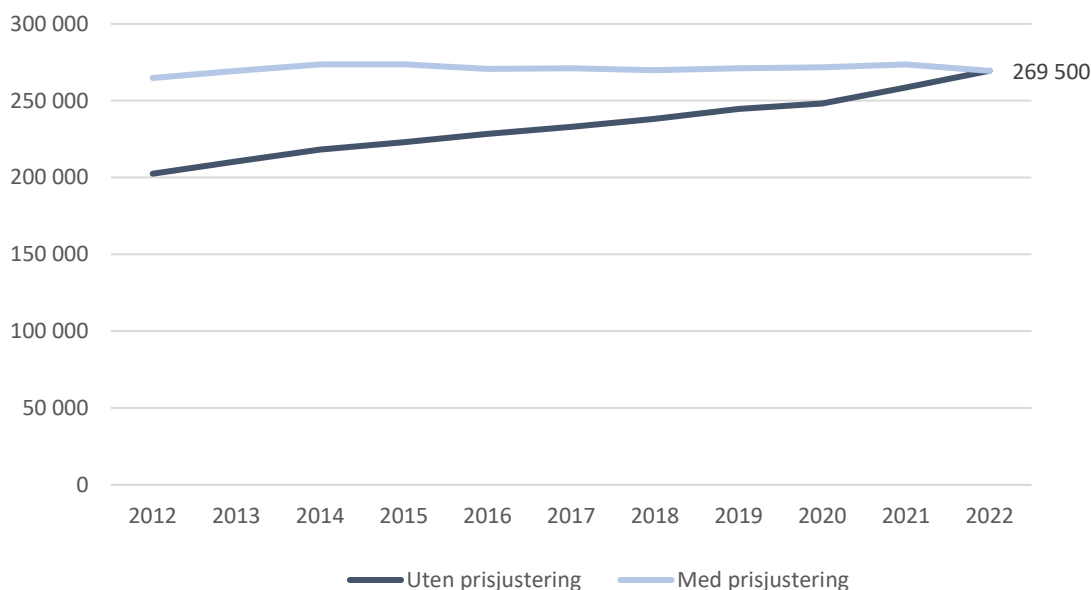
¹⁰ For mer informasjon om reguleringen i 2021 og 2022, se stortingsmeldingen «Meld. St. 15 (2021-2022) Regulering av pensjoner i 2022 og pensjonisters inntektsforhold».

¹¹ Kilde omtale av prisutvikling: <https://www.ssb.no/priser-og-prisindekser/konsumpriser/statistikk/konsumprisindeksen/artikler/ekstraordinaert-ar-for-prisveksten-i-2022> (Hentet 9. februar 2023).

¹² Det har vært gjort noen endringer i skattereglene for alderspensjonister i denne perioden. Det har også betydning for utviklingen i kjøpekraft

Realveksten i årlig alderspensjon henger sammen med at reguleringen av alderspensjonen i noen av årene, men ikke alle, har oversteget prisveksten. Ved siden av reguleringen av alderspensjonen, påvirkes gjennomsnittlig alderspensjon også av at nye alderspensjonister har gjennomgående høyere pensjonsopptjening enn de som faller fra. At en stadig økende andel av alderspensjonistene er omfattet av nye uttaksregler og levealdersjustering innført gjennom pensjonsreformen, trekker isolert sett pensjonene nedover. Det skyldes at folk i gjennomsnitt har valgt å ta ut alderspensjon ved rundt 65 års alder fremfor å utsette uttaket utover 67 år for å kompensere for levealdersjusteringen. Et annet moment som trekker ned, er økt innslag av pensjonister med kort botid og yrkeskarriere i Norge, og som derfor har tjent opp lavere pensjoner.

Figur 6. Utvikling i årlig gjennomsnittlig alderspensjon fra NAV, før skatt. Utvikling i kroner med og uten prisjustering. 2012-2022*

Kilde: NAV og SSB (KPI)

Det gjøres oppmerksom på at beregningen av gjennomsnittlig alderspensjon er noe endret fra og med publiseringen av statistikk per desember 2021. Den nye beregningsmåten anvendes på hele tidsserien, og inkluderer alderspensjon som blir etterbetalt, noe som kan inntreffe ved for eksempel endrede opplysninger og ved sats- og regelendringer med virkning bakover i tid. Med den nye beregningsmåten inkluderes etterbetalinger knyttet til den ekstra reguleringen av alderspensjon i 2021, samt blant annet satsøkning for minstepensjon i mai 2021 – med virkning fra mai 2020. Ulempen ved ny beregningsmåte

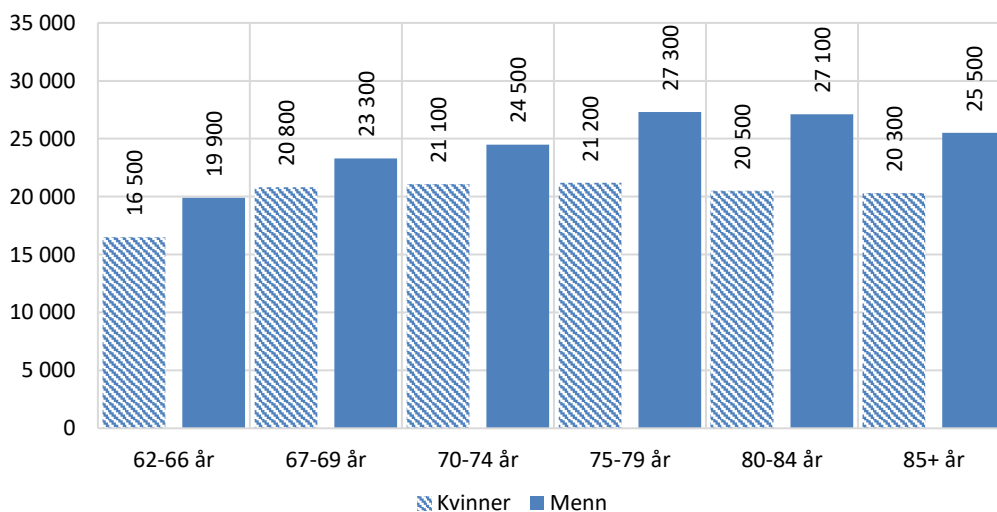
er at man ikke kan sammenligne gjennomsnittlig alderspensjon for ulike grupper. For å sammenligne gjennomsnittlig alderspensjon for eksempel for menn og kvinner må det anvendes beregninger uten etterbetalinger.

Månedlig utbetalt alderspensjon

I figur 7 er månedlige utbetalinger vist for kvinner og menn i ulike aldersgrupper – for desember 2022. Det gjøres oppmerksom på at denne statistikken viser nivået på alderspensjonen uten etterbetalinger.

Fra figuren ser man at kjønnsforskjeller forekommer i alle aldersgrupper, men er noe mindre i de yngre aldersgruppene. I aldersgruppen 67-69 år var gjennomsnittlig månedlig utbetaling for menn og kvinner henholdsvis 23 300 og 20 800 kroner. Menn i alderen over 85 år mottok i gjennomsnitt 25 500 kroner, mens kvinnene i samme aldersgruppe fikk utbetalt 20 300 kroner. I aldersgruppen 62-66 år er gjennomsnittlig månedlig alderspensjon lavere enn i eldre aldersgrupper. Tidlig uttak innebærer at man mottar alderspensjon i flere år i løpet av livet, men med lavere årlig pensjon. De eldste aldersgruppene har ikke hatt mulighet til uttak fra 62 år alder, kun ved 67 år. Et annet forhold som påvirker gjennomsnittlig alderspensjon, er at de yngste aldersgruppene har høyere forekomst av gradert uttak av alderspensjon – altså at man tar ut en andel av full alderspensjon. Statistikk om gradering er omtalt senere i notatet.

Figur 7. Gjennomsnittlig månedlig alderspensjon i kroner. Kjønn. Alder. Desember 2022.

Kilde: NAV

Om pensjonsreformen og regelverk

Fra og med 1. januar 2011 trådte det nye regelverket for alderspensjon i kraft. Fra det tidspunktet har mange rett til alderspensjon fra og med fylte 62 år. Man kan velge å ta ut hel pensjon eller gradert pensjon: 20, 40, 50, 60, eller 80 prosent. I tillegg er det også mulig å kombinere alderspensjonen med andre ytelser, for eksempel gradert uføretrygd.

Pensjonsreformen har et langt tidsperspektiv. Endret regelverk for opptjening og beregning av alderspensjon fases inn for ulike fødselskull etter hvert som de nærmer seg aktuell alder:*

«Gammel ordning»: årskullet født i 1943 og tidligere

«Revidert ordning»: årskullene 1944 – 1953**

«Kombinert ordning»: årskullene 1954 – 1962

«Ny ordning»: årskullene 1963 og framover

2016 var det første året alderspensjon ble utbetalt etter regler i folketrygdlovens kapittel 20. Da ble 1954-årskullet 62 år og kunne velge å starte uttak av alderspensjon. Årskullene fra 1954 til og med 1962 får alderspensjon opptjent og beregnet etter både folketrygdlovens kapittel 19 og kapittel 20 («kombinert ordning»).

Alderspensjon etter kapittel 20 har to hovedkomponenter: inntektspensjon og garantipensjon. Inntektspensjonen er en del av alderspensjonen som beregnes på grunnlag av den opptjente pensjonsbeholdningen. All pensjonsgivende inntekt fra 13 til 75 år teller.*** Garantipensjon er et element i den nye alderspensjonen som gjelder dem som har relativt lav opptjening av inntektspensjon. Når opptjente pensjonsrettigheter overstiger et visst nivå, vil den enkelte kun få utbetalt inntektspensjon.

Et viktig moment med de nye reglene er at alle år i arbeid teller med ved beregning av pensjonen, og at man får pensjonsopptjening allerede fra første krone. Med de gamle opptjeningsreglene for alderspensjon oppnådde man full pensjonsopptjening etter 40 år.

**Begrepsbruken på ordningene for de ulike årskullene følger Kjønnstad og Syse (2012), «Velferdsrett I» (5. utgave)*

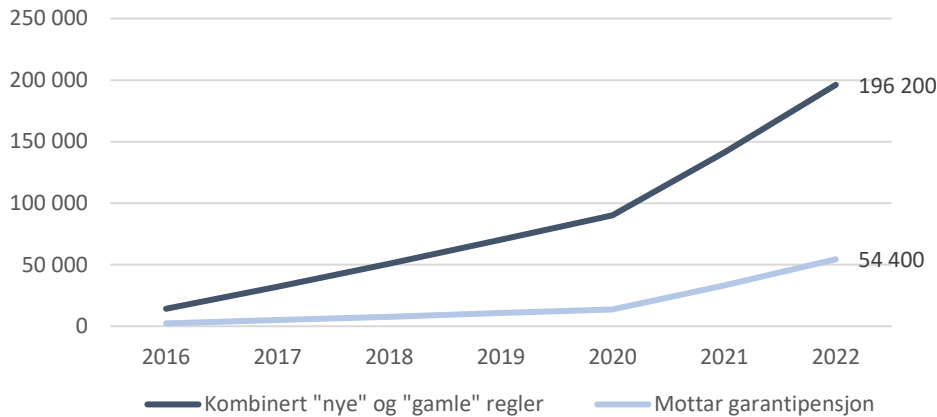
***Det var også mulig for personer i 1943-kullet å bli inkludert i «revidert ordning»*

**** Opptjening fra 13 år gjelder for inntekt opptjent etter 2010*

Pensjonsreformen fra 2011 er fortsatt under innfasing: I 2022 fikk 196 200 personer alderspensjonen beregnet med en kombinasjon av «gamle» og «nye» regler

Pensjonsreformen trådte i kraft i 2011, og mange av elementene i reformen fikk virkning fra dette tidspunktet. Med reformen ble det også innført et nytt kapittel 20 i folketrygdloven, som rommer nye regler for blant annet opptjening og beregning av alderspensjon. Reglene fases gradvis inn for personer født i årene fra 1954 til 1962. Det er omtalt i faktaboks som «kombinert ordning». Noen ganger omtales også årskullene født i 1954-1962 som «overgangskullene».

Figur 8. Mottakere av alderspensjon etter både folketrygdlovens kapittel 19 og kapittel 20. Desember. 2016-2022

Kilde: NAV

Innfasingen gjennomføres ved at 1954-kullet får 1/10 alderspensjon beregnet med «nye» regler og 9/10 alderspensjon beregnet etter «gamle» regler. For 1955-kullet er de samme andelene henholdsvis 2/10 og 8/10, mens 1956-kullet får henholdsvis 3/10 og 7/10. Slik endres andelene for hvert fødselskull fram til 1962-kullet – som vil få 9/10 «nye» regler og 1/10 «gamle» regler. Personer født i 1963 og senere vil få alderspensjonen beregnet etter de «nye» reglene i folketrygdlovens kapittel 20.

Alderspensjon etter folketrygdlovens kapittel 20 har vært utbetalt siden 2016. Det skjedde i sammenheng med at fødselskullet fra 1954 hadde mulighet til å ta ut alderspensjon fra og med 62 år. Utviklingen fra 2016 er vist i figur 8. Ved utgangen av desember 2022 var det 196 200 personer som mottok pensjon etter en kombinasjon av folketrygdlovens kapittel 19 og 20. De utgjør nå 18,1 prosent av alle alderspensjonister. På samme tidspunkt i 2021 var det 141 100 alderspensjonister i denne gruppen. Veksten fra 2021 til 2022 på 39,1 prosent. Den ekstra høye veksten etter 2020 skyldes blant annet at 1954-kullet ble 67 år i løpet av 2021 og at 1955-kullet tilsvarende ble 67 år i løpet av 2022. Mange har valgt å starte uttak av alderspensjonen som 67-åringer. I tillegg går mange mottakere over til alderspensjon fra uføretrygd og flere andre ytelser ved 67 års alder.

Generelt øker antallet fordi flere årskull passerer nedre aldersgrense for alderspensjon, og fordi en stigende andel personer innenfor hvert årskull velger å ta ut alderspensjonen etter hvert som de blir eldre. Antallet vil fortsette å stige i årene som kommer.

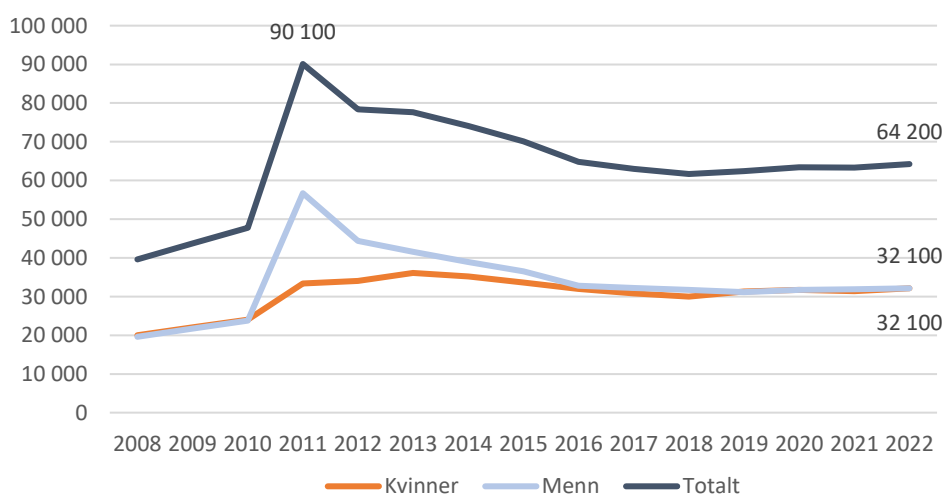
Viktige elementer i alderspensjon etter folketrygdlovens kapittel 20, er såkalt inntektspensjon og garantipensjon (se faktaboks). Per desember 2022 mottok 195 800 personer inntektspensjon. Blant alderspensjonister i «overgangskullene» fikk 54 400 personer garantipensjon, de aller fleste i kombinasjon med inntektspensjon. Mottakerne av garantipensjon utgjør 27,7 prosent av alderspensjonistene med alderspensjon både etter gamle og nye regler («kombinert ordning»). Overgangskullene er også garantert et minste pensjonsnivå og vil få såkalt individuelt minstenivåtillegg i pensjonen hvis utbetalingene blir lavere enn en andelsmessig kombinasjon av satser for minste pensjonsnivå (folketrygdlovens kapittel 19) og satser for garantipensjon (folketrygdlovens kapittel 20). Se også senere omtale av minstepensjonister.

Nye mottakere av alderspensjon

Antall nye alderspensjonister var 64 200 i 2022, mot 63 300 nye alderspensjonister i 2021. Det er en økning på 1,5 prosent fra 2021. Utviklingen i antall nye alderspensjonister er vist i figur 9. Høyest antall nye alderspensjonister var det etter pensjonsreformen i 2011, da ble det 90 100 nye alderspensjonister. Antallet i 2022 er 28,7 prosent lavere enn toppåret 2011.

I 2011 ble det mulig å ta ut alderspensjon fra 62 år. Ved innføringen fikk fem årskull mulighet til uttak før 67 år. Senere årskull har kommet inn i ordningen ett av gangen. De fem kullene har bidratt til den nevnte toppen i 2011. Et viktig moment er også at de store etterkrigskullene nådde pensjonsalder.

Figur 9. Antall nye alderspensjonister. Kjønn. 2008-2022

* Tall for 2009 er beregnet

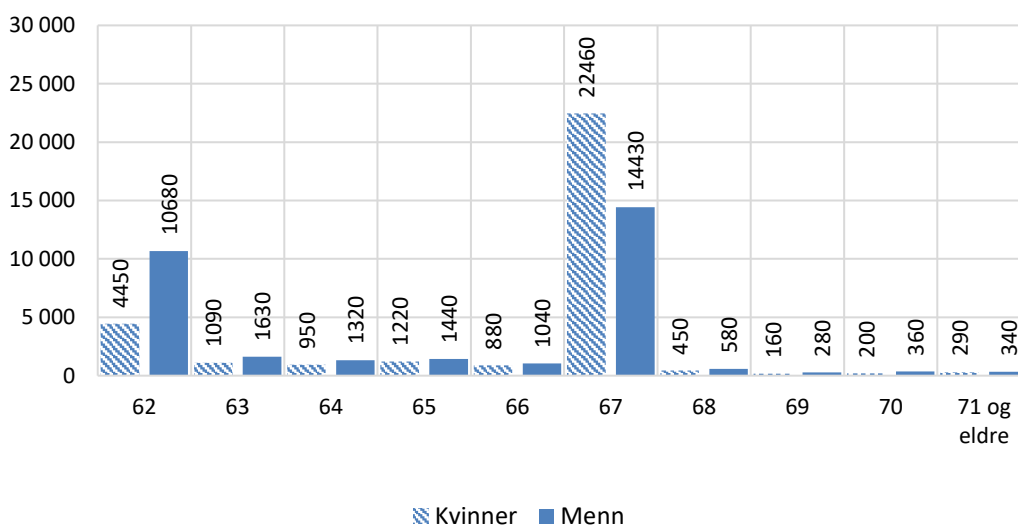
Kilde: NAV

De fleste tar ut alderspensjon ved 62 eller 67 år

Det er tydelige forskjeller mellom kvinner og menns første uttak av alderspensjon. Figur 10 viser uttaksalder for kvinner og menn i 2022. Menn velger i større grad enn kvinner å begynne sitt uttak ved 62 års alder, mens kvinner oftere enn menn starter sitt uttak ved 67 år. Noen eksempler på momenter som henger sammen med den observerte forskjellen mellom kjønnene, er at en høyere andel kvinner mottar uføretrygd, avtalefestet pensjon i offentlig sektor og ytelser til gjenlevende ektefelle, som går over til alderspensjon ved 67 års alder. Samtidig er det en høyere andel menn enn kvinner som har nok opptjening til å fylle vilkårene for tidlig uttak.

Gjennomsnittlig alder for uttak av alderspensjon var 65,6 år i 2022. For kvinner var gjennomsnittsalderen 66,1 år, mens den var 65,0 år for menn.

Figur 10. Antall nye alderspensjonister etter alder. Kjønn. 2022

Kilde: NAV

Utviklingen i antall minstepensjonister

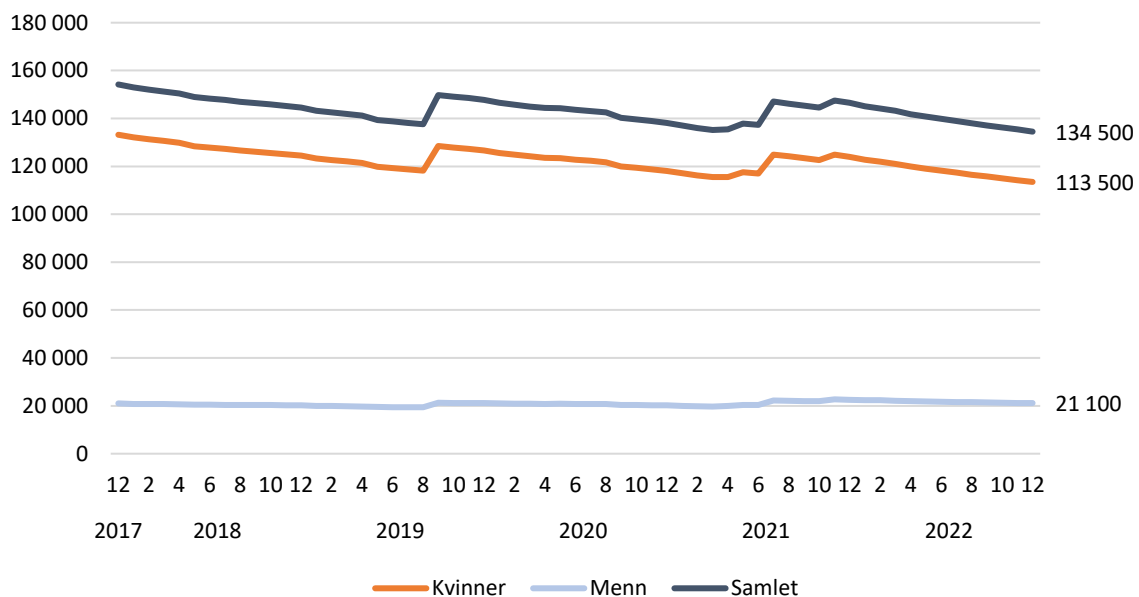
Ved utgangen av 2022 var det 134 500 minstepensjonister blant alderspensjonistene. Antallet har sunket med 12 000 fra samme tidspunkt i 2021, en nedgang på 8,2 prosent. I desember 2017 var det 154 200 minstepensjonister, slik at det har vært en nedgang på 12,8 prosent siste fem år.

Utvikling i antall minstepensjonister er vist i figur 11. På tidspunkter der antallet minstepensjonister stiger, henger det gjerne sammen med heving av satsene for minste pensjonsnivå. Når minstesatser settes opp, så blir flere alderspensjonister omfattet av det nye minstenivået. Typisk er dette alderspensjonister med en alderspensjon som tidligere har vært litt høyere enn minste pensjonsnivå.

Flere kvinner enn menn blant minstepensjonistene

Blant alle alderspensjonistene var det 13,2 prosent som mottok en alderspensjon tilsvarende minste pensjonsnivå ved per desember 2022. Det er en klart større andel kvinner enn menn som mottar minstepensjon. Andelen blant kvinner var 21,8 prosent, mens det kun var 4,2 prosent av mennene som var minstepensjonister.

Figur 11. Minstepensjonister. Kjønn. Antall. Månedlig utvikling siste 5 år

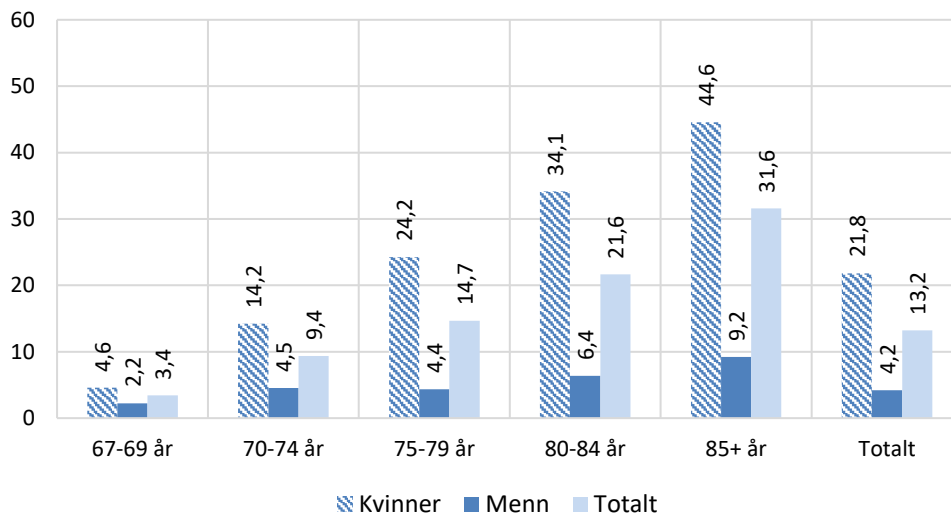

*Datagrunnlaget til figuren er ikke korrigert i månedene før september 2020

Kilde: NAV

Det er spesielt de eldre kvinnene som mottar en alderspensjon tilsvarende minste pensjonsnivå. Figur 12 viser at 44,6 prosent av alle kvinnelige alderspensjonister som var 85 år eller eldre, faller inn under definisjonen av minstepensjonist. For menn i den samme aldersgruppen var andelen 9,2 prosent. I aldersgruppen 67-69 år var den tilsvarende andelen for kvinner 4,6 prosent.

Figur 12. Andel minstepensjonister av alle alderspensjonister. Kjønn og alder. Desember. 2022

Kilde: NAV

Minstepensjon og satser for årskullene født i 1953 eller tidligere

Tidligere i notatet omtales de ulike pensjonsreglene og innfasing av regelverk. For alderspensjonister født i 1953 eller tidligere gjelder «revidert ordning» eller «gammel ordning» (se faktaboks). Satsene for minste pensjonsnivå er beskrevet i folketrygdlovens kapittel 19, og det er totalt fem satser:

- Lav sats
- Ordinær sats
- Høy sats
- Særskilt sats for enslige
- Særskilt sats for personer som forsørger ektefelle over 60 år

I tillegg til disse fem satsene blir man også regnet som minstepensjonist dersom man mottok særtillegg i alderspensjonen før pensjonsreformen trådte i kraft i 2011. Særtillegg var tillegget som ble gitt til minstepensjonister før reformen. Etter 2011 ble det ikke innvilget nye særtillegg, og i stedet ble det gitt andre tillegg til alderspensjonen.

Hvilken minstesats som er aktuell, avhenger av blant annet sivilstand, hvilke ytelser den eventuelle ektefelle/partner/samboeren mottar og ektefelle/partnerens/samboerens inntekt.¹³ For enslige er det

¹³ Det er bare hovedtrekk i regelverket som er beskrevet her.

Statistikknotat

// NOTAT

kun én sats: «særskilt sats for enslige».¹⁴ I desember 2022 mottok var det 80 900 alderspensjonister med en alderspensjon tilsvarende særskilt sats for enslige. Som omtalt tidligere, har denne satsen vært hevet flere ganger de siste årene. Det har gitt høyere utbetalinger til de enslige minstepensjonistene, samtidig som flere har blitt omfattet av minstenivået. Om lag 60,1 prosent av minstepensjonistene har særskilt sats for enslige.

For gifte og samboende er det oftest tre satser som er aktuelle: lav, ordinær og høy sats. I tillegg anvendes i noen tilfeller «særskilt sats for personer som forsørger ektefelle over 60 år». Lav sats er for alderspensjonister med en ektefelle/partner som også er alderspensjonist eller mottar avtalefestet pensjon (AFP) i offentlig sektor. Per desember 2022 var det 38 400 minstepensjonister med slik sats.¹⁵ Det utgjør 28,6 prosent av minstepensjonistene.

Tabell 1. Minstepensjonister etter sats / kombinasjon av satser. Antall. Desember 2022

	Satser for minste pensjonsnivå (Kapittel 19)	Satser for garantipensjon (Kapittel 20)	Antall
Født 1953 eller tidligere	Lav sats	–	38 400
	Ordinær sats	–	5 600
	Høy sats	–	3 400
	Særskilt sats for enslige	–	80 900
	Særskilt sats - forsørger ektefelle over 60 år	–	500
	Kun særtillegg	–	2 800
Født 1954 eller senere	Lav sats	Ordinær sats	40
	Ordinær sats	Ordinær sats	60
	Høy sats	Høy sats	30
	Særskilt sats for enslige	Høy sats	1 870
	Ukjent	Ukjent	900
<i>Totalt</i>			134 500

Kilde: NAV

¹⁴ Gifte som ikke lever sammen kan i noen tilfeller også bli regnet enslige i denne sammenhengen: Et eksempel er når ektefelle/partner er på langvarig sykehjemsopphold.

¹⁵ Mange av disse alderspensjonistene er i tillegg omfattet av den såkalte pensjonistpar-garantien om at ektepar hvor begge er alderspensjonister, ikke skal motta en samlet alderspensjon (for begge) under to ganger ordinær sats.

Hvis ektefelle/partner ikke er alderspensjonist eller mottar AFP i offentlig sektor, og samtidig har en inntekt over et visst nivå (folketrygdens grunnbeløp multiplisert med to) – så anvendes ordinær sats. Denne satsen gjelder også for alderspensjonister som bor sammen med ektefelle/partner som er ufør. I desember 2022 var det 5 600 alderspensjonister med minste pensjonsnivå etter ordinær sats. Det er 4,2 prosent av minstepensjonistene.

Samboere med felles barn er likestilt med gifte. En samboende alderspensjonist uten felles barn kan få ordinær sats dersom samboeren har inntekt høyere enn to ganger folketrygdens grunnbeløp eller mottar en av følgende ytelser: alderspensjon, uføretrygd, AFP i offentlig sektor, ytelser til gjenlevende ektefelle eller ytelser til tidligere familiepleier.

Høy sats er aktuell dersom ektefelle/samboer har inntekt lavere enn to ganger folketrygdens grunnbeløp, og ektefellen ikke mottar noen av ytelsene nevnt over. 3 400 personer er minstepensjonister etter høy sats – 2,5 prosent av minstepensjonistene.

Minstepensjon og satser for personer født i årene 1954-1962

Noen ganger kalles reglene for disse årskullene for «kombinert ordning». Årsaken er at de såkalte overgangskullene født i 1954-1962 skal ha alderspensjonen beregnet etter to regelverk: folketrygdlovens kapittel 19 og kapittel 20, «gamle» og «nye» regler. Derfor skal også satser fra de to regelverkene vektet sammen for minstepensjonister.¹⁶ Det er fem aktuelle satser for minste pensjonsnivå etter kapittel 19 og to satser for garantipensjon etter kapittel 20. Videre har årskullene fra 1954 til 1962 ulike andeler av pensjon fra kapittel 19 og kapittel 20 i beregningen av endelig pensjon (se tidligere omtale), og dette gjelder også minstesatsene. Satsene etter folketrygdlovens kapittel 19 er allerede omtalt over. For garantipensjon (folketrygdlovens kapittel 20) gjelder følgende satser:

- Ordinær sats
- Høy sats

Ordinær sats gis til alderspensjonister med ektefelle, partner eller samboer med inntekt over to grunnbeløp eller som mottar uføretrygd, alderspensjon eller AFP i offentlig sektor. Høy sats gjelder for enslige. Den anvendes også for gifte, partnere og samboere med inntekt under to grunnbeløp og som ikke mottar ytelsene omtalt over.

¹⁶ Beregningen av sammenvektet sats følger utregningen av såkalt «minstenivåtillegg individuelt». Se folketrygdloven § 20-19 andre ledd og § 19-15 andre ledd.

Siden man må være 67 år eller eldre for å regnes som minstepensjonist, så er det foreløpig personer født i 1954 og 1955 som inngår i statistikken over minstepensjonister med kombinert sats. Det er klart flest med kombinasjonen av særskilt sats for enslige etter folketrygdens kapittel 19 og høy sats etter folketrygdlovens kapittel 20. Antallet er 1 870 per desember 2022, noe som utgjør 1,4 prosent av alle minstepensjonister. Dette er typisk enslige minstepensjonister. De andre kombinasjonene av satser har mer beskjedne antall per desember 2022. Samtidig er det grunn til å vente økning i tiden framover – etter hvert som flere årskull med alderspensjonister passerer 67 år.

Sysselsettingen blant alderspensjonister

Etter innføringen av pensjonsreformen i 2011 kan mange selv velge når de ønsker å ta ut alderspensjon, innenfor aldersintervallet 62–75 år.¹⁷ Alderspensjonen kan fritt kombineres med arbeid uten at pensjonen blir redusert.

Figur 13 viser hvor stor andel av alderspensjonistene som kombinerer pensjon med arbeid ved utgangen i desember 2017-2022.¹⁸ Endringen i sysselsettingen i perioden 2020–2021 er påvirket av korona-pandemien. I 2022 ser man noe høyere sysselsetting enn på tilsvarende tidspunkt i 2021 og 2020.

58,7 prosent av alderspensjonistene mellom 62 og 66 år er registrert med et arbeidsforhold ved slutten av 2022. På samme tidspunkt i 2021 var andelen 58,3 prosent. Det er en økning fra året før på 0,4 prosentpoeng.

Blant 67-69 åringene er 18,9 prosent av alderspensjonistene helt eller delvis i arbeid i fjerde kvartal 2022, som er en økning fra året før på 0,8 prosentpoeng.

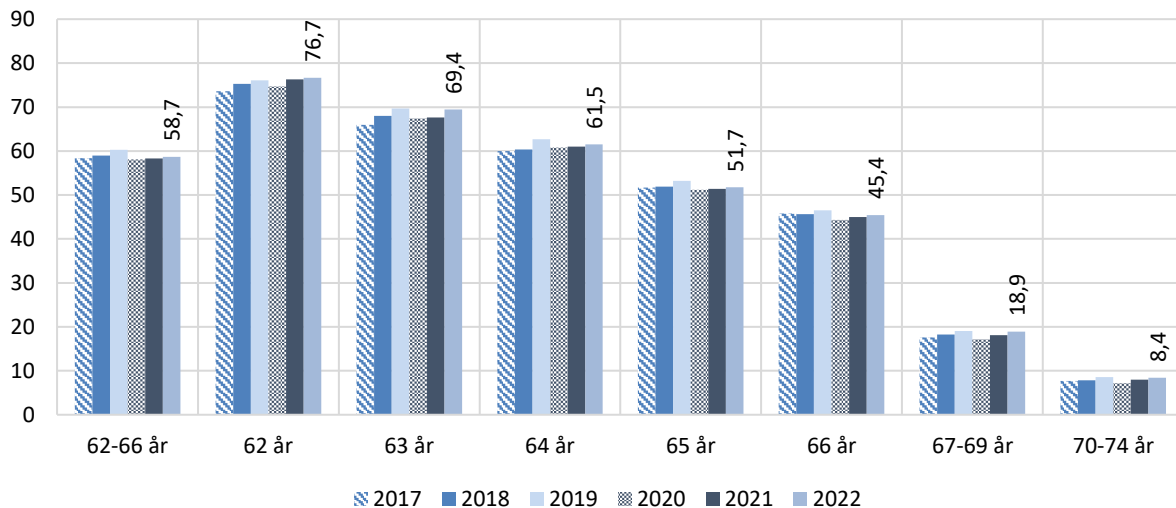
Andelen som kombinerer arbeid og pensjon er klart lavere blant dem over 67 år, og er jevnt fallende med alder blant dem under 67 år. Pensjonister som har fylt 67 år inkluderer dem som har fått overgang

¹⁷ De fleksible uttaksreglene medfører at årlig pensjon øker med uttaksalder, innenfor intervallet fra måneden etter fylte 62 og fram til måneden etter fylte 75 år.

¹⁸ Vi ser her kun på de som er i et arbeidstakerforhold, dvs. at de er registrert i NAVs arbeidstaker- og arbeidsgiverregister. Total andel som jobber ved siden av pensjonen vil være høyere, siden selvstendig næringsdrivende ikke er inkludert.

til alderspensjon fra andre pensjonsytelser. Ikke minst de uføretrygdede har begrenset tilknytning til arbeidslivet. Aldersgruppene før og etter 67 år er således ikke helt sammenlignbare.

Figur 13. Alderspensjonister* 62–74 år, etter alder. Andel som kombinerer alderspensjon med arbeid. Prosent. Desember. 2017-2022

*Alderspensjonister bosatt i Norge

Kilde: NAV og SSB

Gradert uttak, tillegg i pensjonen og kombinasjon med andre ytelser

Gradert uttak av pensjon

I desember 2022 var det totalt 17 800 personer som tok ut delvis alderspensjon - såkalt gradert uttak. De aktuelle gradene er 20, 40, 50, 60 og 80 prosent av full alderspensjon. Gradert uttak er mest vanlig i alderen 62-66 år. I denne aldersgruppen var det 15 000 alderspensjonister med delvis uttak av alderspensjonen. Det utgjør 17,7 prosent av samlet antall alderspensjonister i aldersgruppen. Andelen i desember 2021 var 16,3 prosent (for samme aldersgruppe). Mulighet til å ta ut gradert alderspensjon ble innført med pensjonsreformen i 2011. Ved utgangen av desember 2011 hadde 14,8 prosent av alderspensjonistene i aldersgruppen 62-66 år valgt å gjøre dette.

Det er flere kvinner enn menn som velger å ta ut gradert alderspensjon. 27,8 prosent av de kvinnelige alderspensjonistene mellom 62-66 år mottok gradert pensjon ved utgangen av desember 2022. Den tilsvarende andelen for menn var 13,4 prosent.

Blant 67-69 åringene er det mindre vanlig med gradert uttak av alderspensjonen. Ved utgangen av desember 2022 var det 1 900 personer som tok ut gradert alderspensjon. Det utgjør 1,1 prosent av mottakerne. I de eldre aldersgruppene er andelen med gradert uttak enda lavere. Personer født før 1943 har ikke hatt mulighet til gradert uttak.¹⁹

Fra januar til desember i 2022 ble det foretatt i alt 17 500 endringer av grad.²⁰ Det er et omtrent samme antall som i 2021, hvor antallet var 17 300 endringer. I samme periode i 2012 var antallet 6 000 endringer.

Skjermingstillegg til tidligere uføre

Personer som har mottatt uføretrygd og som går over til alderspensjon, får et skjermingstillegg som en del av alderspensjonen. Skjermingstillegget gir en delvis kompensasjon for levealdersjusteringen. Ved slutten av 2022 var det 164 400 personer som mottok skjermingstillegg. Tilsvarende antall i 2021 var 169 800 personer. Det er årskullene fra 1944 til 1953 som kan motta skjermingstillegg.

Forsørgingstillegg

Per desember 2022 var det 1 010 alderspensjonister som mottok forsørgingstillegg for ektefelle. Det er lavere enn i 2021. Da mottok 1 270 tillegget. I desember 2011 var det 2 490 personer. 370 alderspensjonister mottok forsørgingstillegg for barn i desember 2022. I samme periode i 2021 var antallet høyere: 430. I 2011 var det 440 mottakere.

Fra og med 2022 innvilges det ikke nye forsørgingstillegg til alderspensjonen (med noen overgangsregler). Det er vedtatt at forsørgingstillegg vil bli gradvis utfaset i perioden 2022-2025. Nedtrappingen gjennomføres med utbetaling av 67 prosent av forsørgingstillegg i 2023, 33 prosent i 2024 og i 2025 får man ikke lenger forsørgingstillegg.

Innskjerpede krav til bosted ble innført 1. juli 2020. Etter endringen må både alderspensjonisten og barnet/ektefellen som forsørges enten bo i Norge, innenfor EØS-området eller i et annet land Norge har trygdeavtale med.

¹⁹ Det var mulig for personer i 1943-kullet å bli inkludert i «revidert ordning» - se faktaboks

²⁰ Inkludert endring til eller fra grad lik null.

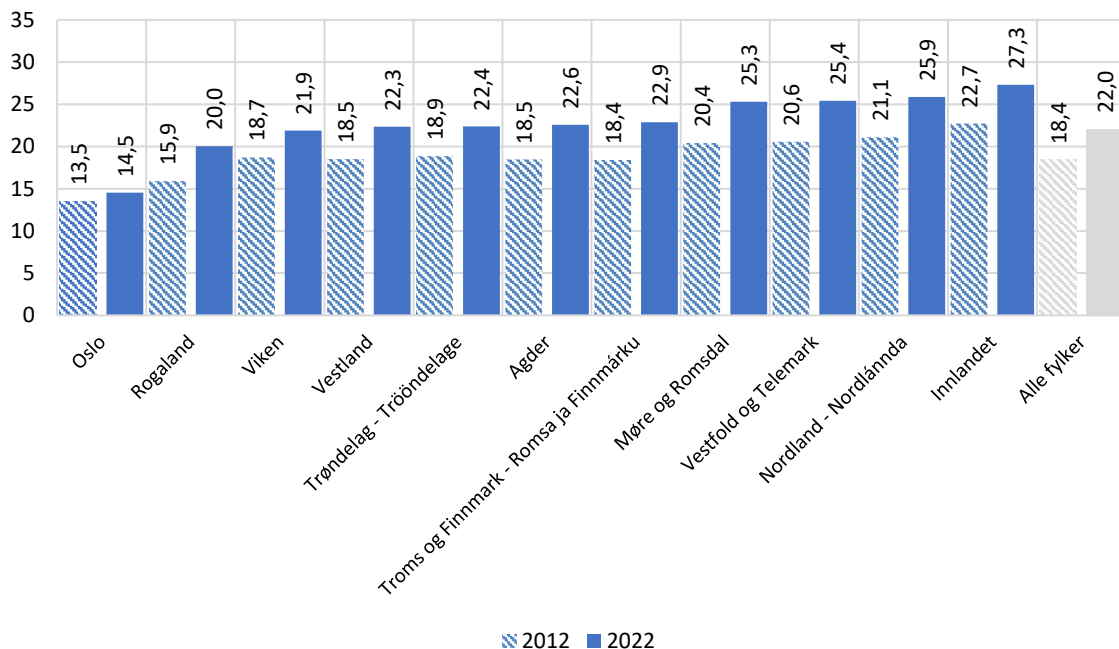
Alderspensjon i kombinasjon med uføretrygd

Det var 2 100 personer som kombinerte alderspensjon og gradert uføretrygd (tidligere uførepensjon) ved utgangen av desember 2022. Det er lavere enn i desember 2021, når 2 400 hadde en slik kombinasjon. Muligheten til å kombinere alderspensjon med gradert uføretrygd ble innført med pensjonsreformen i 2011. I desember 2011 var antallet med en slik kombinasjon 1 400 personer.

Økende andel av befolkningen

Fra 2012 til 2022 har andelen alderspensjonister økt i samtlige fylker. Andelen tar utgangspunkt i antallet mottakere av alderspensjon og antall personer over 18 år bosatt i fylket. Oslo er det fylket som har lavest andel alderspensjonister i desember 2022. I Oslo er andelen 14,5 prosent, som vist i figur 14. (For å gjøre sammenligning enklere er nåværende fylkesstruktur anvendt også bakover i tid.) Fylkene med høyest andel alderspensjonister er Innlandet og Nordland - Nordlånnda der henholdsvis 27,3 og 25,9 prosent av innbyggerne over 18 år er mottakere av alderspensjon. Differansen mellom laveste og høyeste andel alderspensjonister i fylkene er 12,8 prosentpoeng.

Figur 14. Andel alderspensjonister av befolkningen 18 år og over. Fylker.* Prosent. Desember 2012 og 2022

Kilde: NAV

* For å gjøre sammenligning enklere er dagens fylkesinndeling også vist for året 2012

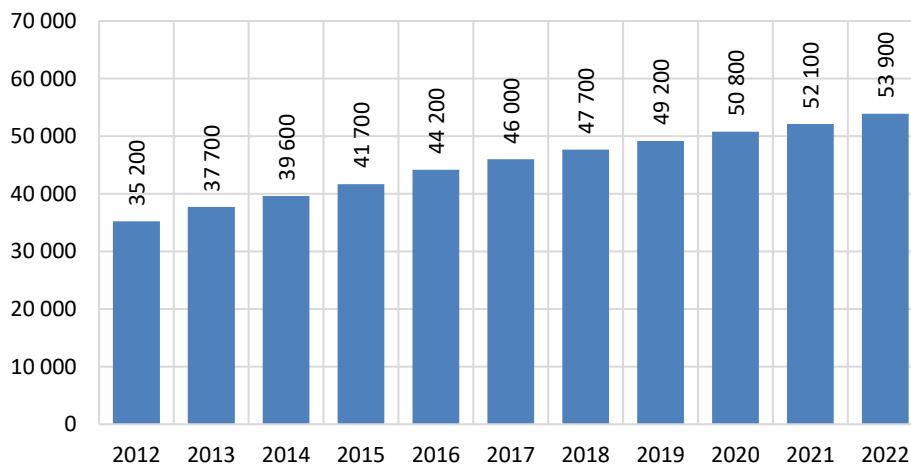
For Norge, sett under ett, så utgjorde alderspensjonister 22,0 prosent av befolkningen over 18 år.²¹ Det vil si at litt mer enn hver femte voksenperson er alderspensjonist. Tilsvarende andel i 2012 var 18,4 prosent.

Antall alderspensjonister i utlandet stiger

Ved utgangen av 2022 var det 53 900 alderspensjonister som bor i utlandet. Tilsvarende antall i 2021 var 52 100 – noe som utgjør en vekst på 3,3 prosent. Siden 2012 har antallet alderspensjonister som bor i utlandet steget med 53,1 prosent.

Det samlede antallet alderspensjonister har økt betydelig de siste årene, ikke minst i tiden etter pensjonsreformen (veksten i samlet antall alderspensjonister er omtalt tidligere i notatet). Det kan derfor være grunn til å forvente at antall utlandsboende vokser som følge av at det totale antallet går opp. Likevel ser vi en vekst utover trenden for samlet antall alderspensjonister. Siden 2012 har antallet alderspensjonister (inkludert bosatte i utlandet) vokst med 34,0 prosent, noe som er klart lavere enn 53,1 prosent vekst for alderspensjonister som er bosatt i utlandet.

Figur 15. Antall alderspensjonister som bor i utlandet. Desember 2012-2022

Kilde: NAV

Alderspensjonister i utlandet får i gjennomsnitt betydelig lavere utbetalinger enn gjennomsnittlig alderspensjon for alle alderspensjonister sett under ett. I desember måned i 2022 var gjennomsnittlig

²¹ Det tas utgangspunkt i alderspensjonistene som er bosatte i Norge

månedlig utbetaling til alderspensjonister som bor i utlandet 8 300 kroner. Gjennomsnittet for alle alderspensjonister var i samme periode 22 700 kroner (etterbetalinger er holdt utenfor).

Det er flere årsaker til at gjennomsnittlig alderspensjon er såpass mye lavere for dem som er bosatt i utlandet. Én viktig grunn er at mange mottakere bare har bodd og / eller jobbet noen år i Norge. Da mottar de en alderspensjon fra Norge som er i tråd med kort opptjening og få år som medlem i folketrygden. Alderspensjon fra Norge kan da for eksempel være et supplement til alderspensjon fra andre land hvor vedkommende også har jobbet.

Det er som hovedregel adgang til å motta norsk alderspensjon ved flytting til land som Norge har trygdeavtale med, ikke minst EU / EØS landene. Det er også adgang til å motta norsk alderspensjon etter flytting til land Norge ikke har trygdeavtale med, men her foreligger det flere begrensninger.²² For alderspensjonister med relativt liten botid og kort arbeidsforhold, er det gjerne deler av alderspensjonen som kan eksporteres (til ikke-avtaleland).²³ Slike utbetalinger kan i noen tilfeller være beskjedne. Alderspensjonister med lang botid i Norge, samt opptjent tilleggspensjon, kan ofte eksportere det meste av alderspensjonen, også til land uten trygdeavtale. Det gjelder for eksempel mange personer som har hatt lønnsinntekt i Norge det meste av sin yrkesaktive karriere, og som flytter til et annet land etter avsluttet yrkeskarriere.²⁴

²² I folketrygdloven omtales hovedregelen som at det ikke er adgang til eksport, mens mulighetene for eksport er beskrevet som unntaksbestemmelser fra hovedregelen. Inngåtte trygdeavtaler gir en mer utvidet rett til å eksportere pensjonen enn det som følger etter folketrygdlovens regler om eksport.

²³ Hvilke elementer av alderspensjonen som er aktuelle for eksport er avhengig av hvilke årskull man tilhører (se faktaboks «Om pensjonsreformen og innføring av nytt regelverk):

- tilleggspensjon og grunnpensjon beregnet etter år med pensjonspoeng (folketrygdloven kap. 19)
- inntektpensjon (folketrygdloven kap. 20)
- begge kulepunktene over (folketrygdloven kap. 19 og 20)

²⁴ Se nav.no for nærmere beskrivelse av regler for botid og eksport av alderspensjon

Sammenheng mellom alderspensjon, tjenestepensjonsordninger og avtalefestet pensjon (AFP) i offentlig og privat sektor

Alderspensjon fra folketrygden er for mange hovedkilden til inntekt etter at yrkeskarrieren er avsluttet. Samtidig har det norske pensjonssystemet en rekke elementer ved siden av alderspensjon. Her omtales to ordninger som har betydning både for utbetalinger til den enkelte og for tidligpensjonering i arbeidslivet: tjenestepensjon og avtalefestet pensjon. De aller fleste arbeidstakere er innmeldt i en tjenestepensjonsordning etter at obligatorisk tjenestepensjon ble lovfestet i 2006. Videre er et stort antall også ansatt på en arbeidsplass som har tariffavtale mellom arbeidsgiver og ansatte om avtalefestet pensjon (AFP). Dette gjelder alle offentlig ansatte og i overkant av 40 prosent av arbeidstakerne i privat sektor.

Tidspunkt for uttak

Siden 2011 har det vært mulig å starte uttak av alderspensjon fra og med 62 års alder. Uttaket kan gjøres uavhengig av om man er i arbeid eller ikke. Søknad om alderspensjon er altså ikke lenger ensbetydende med et avsluttet yrkesliv. Samtidig er det flere yrkesgrupper som har såkalt særaldersgrense, organisert via tjenestepensjonsordningene. De vanligste særaldersgrensene er 60 og 65 år, og en del kan også slutte inntil 3 år tidligere hvis de har tilstrekkelig tjenestetid. Særaldersgrense gir rett til å slutte i arbeid ved avtalt alder og i noen tilfeller også en plikt. Man får da normalt en særalderspensjon fra tjenestepensjonsordningen som varer fram til 67 år, før man går over på alderspensjon fra folketrygden i kombinasjon med ordinær tjenestepensjon.

Tjenestepensjon

Utbetalinger fra tjenestepensjonsordninger har for mange alderspensjonister stor økonomisk betydning. Per i dag er regelverket for tjenestepensjon i privat og offentlig sektor relativt ulikt. I privat sektor finnes det såkalte innskuddsordninger, ytelsesbaserte ordninger og hybride ordninger. Utbetalt beløp fra tjenestepensjonen kan variere en del mellom ulike pensjonsavtaler (sammenlignet med tidligere lønnsnivå). Tjenestepensjon i offentlig sektor har en ytelsesbasert utforming. Variasjonen i nivå på utbetalt beløp mellom ulike pensjonsavtaler er mindre enn i privat sektor. Samtidig er det en del særordninger i offentlig sektor. En annen forskjell er at utbetalingene fra offentlige tjenestepensjonskasser samordnes med utbetalinger av alderspensjon fra folketrygden. Samordning er fordeling av samlet pensjon fra folketrygden og offentlige tjenestepensjonsordninger. Pensjonen fra folketrygden betales fullt ut, mens offentlig tjenestepensjon reduseres etter bestemmelsene i samordningsloven. Det er ikke samordning mellom tjenestepensjon i privat sektor og folketrygden.

AFP

I offentlig sektor er AFP fortsatt en ordning for å slutte helt eller delvis i arbeid mellom 62 og 66 år. Det er ikke tillatt å kombinere AFP i offentlig sektor med alderspensjon. I privat sektor ble AFP endret i 2011. Det er i dag ikke noen som mottar AFP i privat sektor etter gammel ordning. Etter reglene for den nye ordningen utbetales det blant annet et livsvarig AFP-tillegg til alderspensjon fra folketrygden. Ordningen har således likhetstrekk med en tilleggspensjon. Det er mulig å ta ut både AFP i privat sektor og alderspensjon samtidig som man er i jobb. For dem som ønsker og har rettigheter til det, er det også mulig å avslutte yrkeskarrieren fra 62 års alder og ta ut AFP i privat sektor sammen med alderspensjon. Ved uttak av AFP i privat sektor før 67 års alder, utbetales det et såkalt kronetillegg fram til 67 år. Tillegget gir noe høyere AFP-utbetaling i alderen mellom 62 og 67 år. Samtidig blir utbetalingen etter 67 år lavere for dem som har mottatt dette tillegget.

Framover: Ny AFP og tjenestepensjon for offentlig sektor

Nye regler for offentlig tjenestepensjon ble innført 1. januar 2020, og vil gjelde dem som er født i 1963 eller senere. Tjenestepensjonen blir et påslag til alderspensjonen, uten samordning med folketrygden. Den vil kunne kombineres med inntekt og kunne tas ut fra og med 62 år. Alle år i jobb fram til 75 år kan gi opptjening.

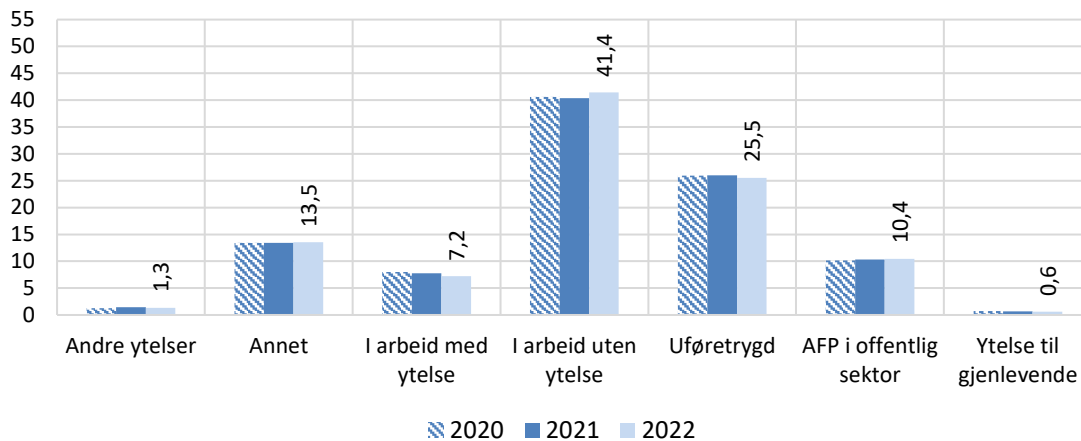
AFP i offentlig sektor vil bli endret fra 2025 og blir mer lik AFP i privat sektor, med et livslangt påslag til alderspensjonen. Det vil også komme en ordning med betinget tjenestepensjon for dem som ikke kvalifiserer til nye AFP i offentlig sektor.

Overgangsstatistikk

Arbeid og andre ytelser to måneder før første uttak av alderspensjonen

I dette delkapitlet beskrives statusen til de nye alderspensjonistene to måneder før de mottok første utbetaling.²⁵ I 2022 var 48,6 prosent av alderspensjonistene registrert med et arbeidsforhold to måneder før de startet første uttak av alderspensjon. Blant disse var 7,2 prosentpoeng registrert med både et arbeidsforhold og en ytelse. Eksempler på slike ytelser er uføretrygd og avtalefestet pensjon i offentlig sektor.

Figur 16. Nye alderspensjonister.* Status to måneder før uttak av alderspensjon. Prosent. 2020-2022

*Alderspensjonister bosatt i Norge

Kilde: NAV

25,5 prosent av personene var registrert kun med uføretrygd to måneder før uttaket av alderspensjon i 2022.²⁶ Det er også en god del alderspensjonister som kun har mottatt avtalefestet pensjon (AFP) i offentlig sektor før de blir alderspensjonister.²⁷ I 2022 gjaldt det 10,4 prosent av de nye alderspensjonistene. Noen alderspensjonister har også kun mottatt ytelse til gjenlevende ektefelle: 0,6 prosent.

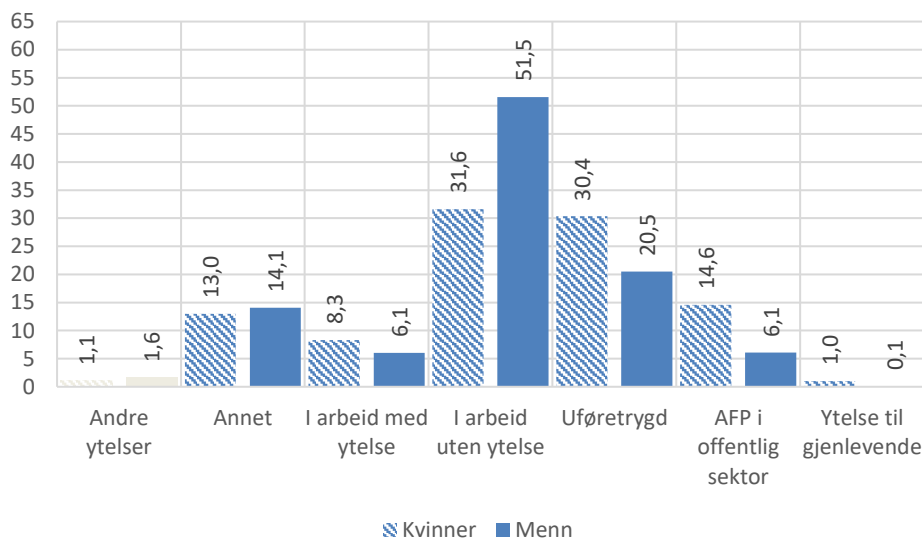
²⁵ Avgrenset til alderspensjonister bosatt i Norge

²⁶ I tillegg kommer personer registrert med både uføretrygd og arbeid. De er vist som en del av «i arbeid med ytelse».

²⁷ Det er noe underreportering av antallet med AFP i offentlig sektor, som kan medføre at noen blir plassert i «annet» kategorien. På samme måte som uføre er personer registrert i arbeid samtidig med gjenlevendeytelse eller AFP i offentlig sektor registrert som «i arbeid med ytelse».

13,5 prosent er oppført med «annet» i 2022. I stor grad er dette personer som ikke gjenfinnes i aktuelle registre. Det gjelder blant annet selvstendig næringsdrivende, personer som mottar tjenstepensjon og som ikke er i arbeid, mottakere av sosialhjelp samt hjemmeværende som blir forsørget av ektefelle / partner.²⁸ Det kan også være personer som er i andre ordninger og mottar andre ytelser enn dem som er undersøkt her.

Figur 17. Nye alderspensjonister.* Status to måneder før uttak av alderspensjon. Kjønn. Prosent. 2022

*Alderspensjonister bosatt i Norge

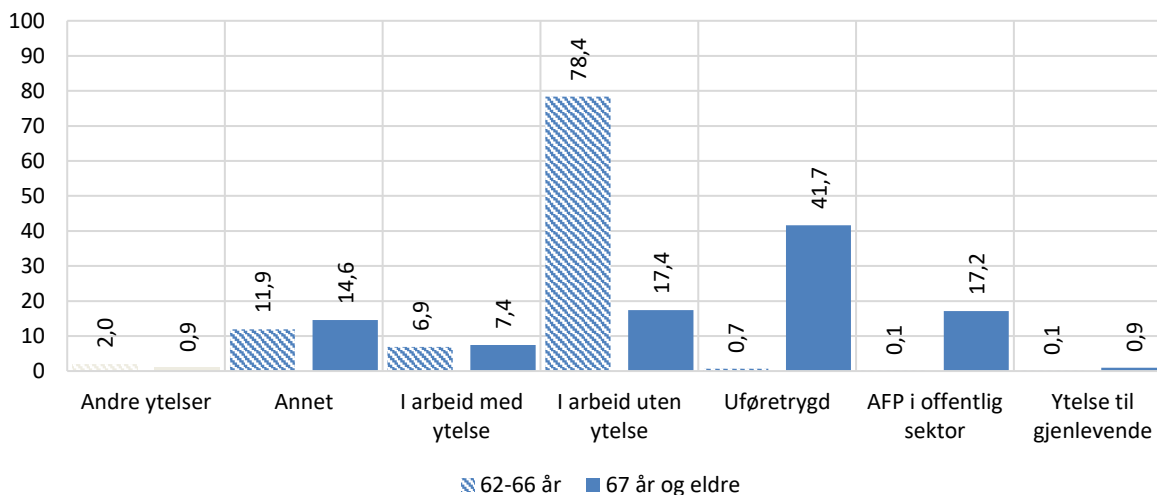
Kilde: NAV

Hvis man sammenligner menn og kvinner, så er det en større andel menn enn kvinner som var i arbeid to måneder før uttak av alderspensjon. Blant kvinner er det en noe høyere andel som var registrert med kun uføretrygd, men også kun med AFP i offentlig sektor, sammenlignet med menn. Dette henger blant annet sammen med at det er noe flere kvinner enn menn som mottar uføretrygd, og at det også er overvekt av kvinner som tar ut AFP i offentlig sektor.

Det er klar forskjell i tidligere status mellom alderspensjonister som går av i alderen 62 til 66 år og dem som går av ved 67 års alder eller senere. Dette er vist i figur 18. De fleste i alderen 62 til 66 år var i jobb to måneder før uttaket av alderspensjon. Blant nye alderspensjonister i denne aldersgruppen i 2022 var 78,4 prosent registrert kun med arbeidsforhold.

²⁸ Vedrørende personer som mottar tjenstepensjon og som ikke er i arbeid: Dette gjelder personer som har tjenstepensjon med såkalt særaldersgrense

Figur 18. Nye alderspensjonister.* Status to måneder før uttak av alderspensjon. Alder. Prosent. 2022

*Alderspensjonister bosatt i Norge

Kilde: NAV

Hvis man ser på de som er 67 år og eldre, så mottok 41,7 prosent kun uføretrygd to måneder tidligere. 24,8 prosent var registrert med arbeid. Blant disse var 7,4 prosentpoeng registrert med ytelse fra NAV i tillegg til arbeid. Årsaken til at andelen uføretrygd er mye høyere er at denne ytelsen opphører ved 67 år. Mottakere av uføretrygd går over til alderspensjon ved 67 år.

Det er ikke bare uføretrygd som avsluttes når mottaker blir 67 år. Blant annet ytelse til gjenlevende ektefelle (eventuelt partner eller samboer med felles barn) og avtalefestet pensjon i offentlig sektor varer også kun til 67 år.

Mer om minstepensjon

Om satsendringer de siste årene (i tillegg til årlig regulering)

Det ble gjennomført to satshevinger for enslige minstepensjonister i 2021. Dette er i tillegg til reguleringen i mai og den senere endringen i reguleringen iverksatt i november med tilbakevirkende kraft fra mai, som gjelder alle minstepensjonister. I sammenheng med gjennomføring av ekstra trinn i reguleringen i november 2021, ble satsene for minstepensjon (og garantipensjon) økt med om lag 1 000 kroner. Ordinær sats minste pensjonsnivå ble eksempelvis satt opp med 1 021 kroner til 193 429 kroner, og lav sats minste pensjonsnivå økte med 883 kroner. Økningen hadde tilbakevirkende kraft

fra mai 2021. Eventuell økt alderspensjon ble etterbetalt. Fra oktober til november 2021 steg antallet minstepensjonister med 3 000 personer.²⁹

I mai 2021 fikk enslige minstepensjonister økt sats med 4 000 kroner – med virkning bakover i tid til mai 2020. Økningen i antall minstepensjonister framgår av statistikken først i mai 2021.³⁰ Fra april til mai 2021 steg antallet minstepensjonister med 2 400 personer (sammenlignet med april), noe som utgjør en økning på 1,8 prosent.

Fra og med 1. juli 2021 ble satsen for enslige minstepensjonister satt opp med 5 000 kroner. Fra juni til juli i 2021 økte antall minstepensjonister med 9 800. Det er en økning på 7,1 prosent.

Utvikling i antall minstepensjonister de siste fem årene er vist i figur 11. Her ser man at antallet har gjort «hopp» på flere tidspunkt. Utover satsendringene omtalt over – så er det gjennomført blant annet disse satshevingene i perioden (utover vanlig regulering):

- September 2016: Minstepensjonen økte med om lag 4 500 kroner i året for gifte og samboende pensjonister (lav og ordinær sats) og med 4 000 kroner for enslige pensjonister. Det ble samtidig innført ny sats: «Særskilt sats enslige» (som tidligere var aktuelle for såkalt «høy sats»)
- September 2017: Minstepensjonen økte med 1 000 kroner i året for gifte og samboende pensjonister (lav, ordinær og høy sats) og med 4 000 kroner for enslige pensjonister (særskilt sats enslige).
- September 2019: Økt sats med 4 000 kroner for enslige minstepensjonister (særskilt sats enslige)

Det gjøres oppmerksom på at det er flere forhold som påvirker endring i antall minstepensjonister fra en måned til en annen. For det første så synker vanligvis antall minstepensjonister i måneder med uendret sats. En slik underliggende nedgang vil også inngå i den samlede endringen fra en måned til en annen ved en satsheving. Årsaken til nedgangen er blant annet at yngre kull av alderspensjonister har mer opptjening til alderspensjon enn de eldre kullene. Siden desember 2012 har antallet

²⁹ Regelendringer med virkning bakover i tid inngår vanligvis ikke i statistikken for tidligere perioder.

Hovedregelen er at statistikk tar utgangspunkt i hva som var kjent og gjeldende på det aktuelle tidspunktet.

³⁰ Se fotnote over.

minstepensjonister sunket med 18,4 prosent.³¹ På det tidspunktet var antallet 164 800 personer minstepensjonister.

Etter hvert som nye regler etter folketrygdens kapittel 20 («kombinert ordning» og «ny ordning») fases inn, vil det få betydning at garantipensjonen i de nye opptjeningsreglene for alderspensjon avkortes med 80 prosent mot inntektpensjonen. Det vil bidra til ytterligere nedgang i antall minstepensjonister på sikt. Blant personer som omfattes av gamle opptjeningsregler for alderspensjon, avkortes minstepensjonen krone for krone mot den inntektsavhengige delen av pensjonen (tilleggspensjonen). Se også omtale av garantipensjon tidligere i notatet.

Tillegg knyttet til minstenivå i alderspensjonen

Minste pensjonsnivå er sentralt i beregninger av flere tillegg til alderspensjonen og inngår i vilkåret ved uttak av alderspensjon før 67 år. Hvis beregnet alderspensjon er lavere enn aktuell sats for minste pensjonsnivå, så gis det ulike tillegg i alderspensjonen. Hensikten er at mottakeren skal være garantert en alderspensjon i tråd med minstenivået. Hver alderspensjonist kan motta flere av disse tilleggene.

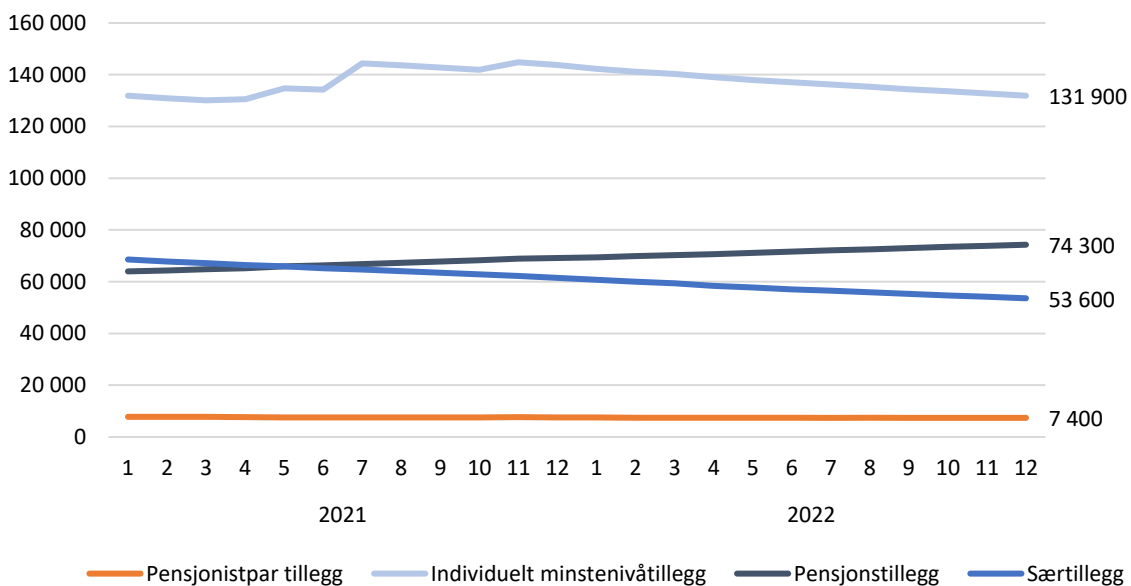
De aktuelle satsene for minste pensjonsnivå er for øyeblikket «lav sats», «ordinær sats», «høy sats», «særskilt sats enslige» og «særskilt sats for personer som forsørger ektefelle over 60 år». For årskullene 1954–1962 beregnes minstenivået for den enkelte som et vektet gjennomsnitt av aktuell sats for minste pensjonsnivå og garantipensjonsnivået (der det finnes to satser, ordinær sats og høy sats). Per desember 2022 var det 2 100 minstepensjonister i sistnevnte gruppe.

Her omtales fire tillegg: pensjonstillegg, sært tillegg, individuelt minstenivåtillegg og tillegg for pensjonistpar. Pensjonstillegg gis ved førstegangsbehandling av alderspensjonen. Såkalt individuelt minstenivåtillegg ytes hvis nivået på alderspensjonen senere enn førstegangsbehandlingen faller under minstenivået, for eksempel ved regulering av pensjoner eller ved endringer av sats. Sært tillegg er et tillegg som er gitt etter pensjonsregler for dem som er født i 1943 eller tidligere (såkalt «gammel ordning»). Videre utbetales det tillegg for å oppfylle garantien om at pensjonistpar ikke skal ha samlet pensjonsutbetaling under dobbel såkalt «ordinær sats».

³¹ NAV har tidligere avdekket en teknisk feil i datagrunnlaget for beregning av minstepensjonsstatistikken. Feilen gjelder kun statistikk, ikke utbetalinger av ytelse, saksbehandlingen av søknader, etc. Statistikken for perioden mellom januar 2019 og august 2020 er manuelt korrigeret. For september 2020 og framover er statistikken utbedret og korrekt. I 2011 og de første årene etter 2011 er omfanget av feilen ubetydelig.

De aller fleste av mottakerne av de omtalte tilleggene inngår som minstepensjonister i statistikken, men det er noen unntak. Alderspensjonister som utelukkende mottar tillegg for pensjonistpar (blant tilleggene omtalt her) vil ikke være omfattet. Noen mottakere av pensjonstillegg kan få en alderspensjon som overstiger minstenivået på grunn av uttakstidspunkt og regulering. De vil i slike tilfeller ikke regnes som minstepensjonister. En annen årsak kan være mottak av AFP i privat sektor, ettersom det er summen av alderspensjon og AFP i privat sektor (utenom kompensasjonstillegg og kronetillegg) som avgjør om den enkelte regnes som minstepensjonist. Figur 19 viser utviklingen i antall mottakere av de omtalte tilleggene de to siste årene. Mange vil være mottakere av flere av disse tilleggene samtidig.

Figur 19. Utvikling i tillegg som gis med utgangspunkt i minste pensjonsnivå. Antall. Januar 2021 – desember 2022

Kilde: NAV